

Józef Węclawik

Świętowanie u Tatarów polskich na Białostocczyźnie

Nurt SVD 51/2 (142), 224-240

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Świętowanie u Tatarów polskich na Białostocczyźnie

Feasts among Polish Tatars in Białystok region

Józef Węclawik SVD

weclawik@onet.pl

Misyjne Seminarium Duchowne w Pieniężnie

Kapłan, werbista, doktor religiologii; ur. 1953 w Skierbieszowie (Zamojszczyzna); 1980-1984 studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim; 1990-1992 studia dziennikarskie; 1998-2003 sekretarz bpa Jerzego Mazura SVD i kanclerz kurii Diecezji św. Józefa w Irkucku; 2008 doktorat z religiologii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; wykładowca teologii fundamentalnej i religiologii w MSD Księża Werbistów

w Pieniężnie i WSD w Ełku; 2010-2016 rektor tejże uczelni; zainteresowania badawcze: folklor religijny, religioznawstwo, historia Kościoła katolickiego na Syberii i nowe ruchy religijne.

Informacje o początkach osadnictwa tatarskiego na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego możemy znaleźć w przekazach kronikarskich, oczywiście w lakonicznej formie¹. Największe akcje osiedleńcze ludności tatarskiej na ziemiach Litwy i Korony miały miejsce za panowania wielkiego księcia litewskiego Witolda (1401-1430). Ukształtowało się wówczas znaczące osadnictwo tatarskie, które przetrwało do dzisiejszych czasów.

Już na początku swego osadnictwa na Litwie i w Koronie Tatarzy podejmowali służbę wojskową, za co otrzymywali przydziały

¹ P. Borawski, *Obrzędy i zwyczaje religijne Tatarów na ziemiach polsko-litewskich*, „Euhemer. Przegląd Religioznawczy”, t. 110, nr 4, 1978, s. 65.

ziemi. Korzystali także z przywilejów gwarantujących bezpieczeństwo osobiste, odrębność prawną, organizacyjną oraz religijną. W swoich siedliskach mogli budować meczety, zawierać związki małżeńskie z miejscowymi kobietami, wychowywać dzieci w wierze muzułmańskiej, a nawet otrzymywali tytuły szlacheckie². Najczęściej osiedlali się na granicy żmudzkiej, inflanckiej, w okolicach Wilna, a także na terytorium Korony.

Ponad 200 lat temu Tatarzy zapomnieli języka ojczystego, używając języków: polskiego, białoruskiego, litewskiego. Ze względu na sąsiedztwo asymilowali się także z ludnością słowiańską, jednak zachowali swoją religię. Posługując się językiem polskim czy białoruskim, przyjmowali także lokalne zwyczaje, dlatego zaczęto ich nazywać Tatarami polskimi, *muślimami*, bądź Lipkami³. W ciągu 600-letniej historii, gdy zachodziła potrzeba, bronili Rzeczypospolitej. Tworzyli przeważnie oddziały jazdy lekkiej, charakteryzujące się specjalnym uzbrojeniem oraz sposobem walki. Począwszy od bitwy pod Grunwaldem (1410 rok) w wielu wojnach chorągwie tatarskie walczyły po stronie polskiej. Nawet w wojnach z Turcją Tatarzy polscy walczyli ze swoimi pobratymcami, traktując ich jako najeźdźców. Włączali się również w walkę narodowowyzwoleńczą w czasie powstań, wojny polsko-bolszewickiej (1920 rok) oraz na frontach II wojny światowej, kształtując tradycję ułańską w Wojsku Polskim⁴.

W historii osadnictwa tatarskiego w Polsce nastąpił także trudny okres, szczególnie w XVII wieku. W 1672 roku doszło do „buntu Lipków” (tak zwano Tatarów z Wołynia i Podola). By pozyskać przychylność Tatarów, król Jan III Sobieski przywrócił im prawa i przyznawał ziemie na terenie dzisiejszej Polski północno-wschodniej. Tatarzy osiedlili się w wielu miejscowościach, np. w Sokółce, Krynkach, Bohonikach, Drahlach, Maławiczach Górnych, Lebedziewie, Małaszewiczach, w Studziance, Kruszynianach, Łużanach, Nietupie (dziś Białogorcach), Koszalach⁵.

² S. Kryczyński, *Tatarzy litewscy. Próba monografii historyczno-etnograficznej*, „Rocznik Tatarski”, t. 3, 1938, s. 5-6; P. Borawski, *Obrzędy i zwyczaje religijne Tatarów...*, art. cyt., s. 65.

³ J. Borawski, A. Dubiński, *Tatarzy polscy. Dzieje, obrzędy, legendy, tradycje*, Warszawa 1986, s. 80. Według informacji imama Janusza Aleksandrowicza z Białogostoku z dn. 16.03.2017.

⁴ M.M. Dziekan, *Historia i tradycje polskiego islamu*, [w:] A. Parzymies (red.), *Muzułmanie w Europie*, Warszawa 2015, s. 204.

⁵ M. Kotas, *Tatarzy – polscy muzułmanie*, <http://niedziela.pl/artukul/122638/nd/Tatarzy-%E2%80%93-polscy-muzulmanie> [dostęp: 11.03.2017]; S. Kryczyń-

Tatarzy polscy wnieśli wielki wkład w historię polskiej wojskowości i kultury. Po I wojnie światowej Tatarzy włączali się w rozwój życia umysłowego szczególnie w Wilnie i nawiązywali do dawnej tradycji narodowej. Szczytowy rozwój działalności inteligencji tatarskiej oraz życia społeczno-religijnego przypada właśnie na okres międzywojenny⁶.

Po zakończeniu II wojny światowej Tatarzy kresowi musieli dokonać wyboru – pozostać na dotychczasowym miejscu zamieszkania czy w ramach akcji repatriacyjnej przenieść się na tereny nowego państwa polskiego? W Polsce powojennej pozostało kilka ważnych skupisk tatarskich: w Białymstoku, Bohonikach, Kruszynianach, Sokółce i Suchowoli, gdzie osiedlali się przeważnie Tatarzy pochodzący z okolic Wilna, Nowogródka oraz Grodna. Wielu z nich osiedliło się na terenach Polski zachodniej i północnej, jednak szybko zasymilowali się z ludnością miejscową. Obecnie największe skupisko Tatarów polskich znajduje się na Podlasiu. Ze względu na reaktywowanie gmin muzułmańskich Bohoniki oraz Kruszyniany mają szczególne znaczenie. Spośród pięciu meczetów i cmentarzy (*miziarów*), które istnieją w Polsce, w enklawie muzułmańskiej na Podlasiu znajdują się: dom modlitwy w Białymstoku, dwa meczety oraz dwa *miziarzy* w Bohonikach i Kruszynianach funkcjonujące do dzisiaj, a także zapomniane w Studziance i Lebedziewie⁷. Obecnie Tatarzy w dużym stopniu zasymilowali się ze społecznością lokalną, lecz głównym czynnikiem wyróżniającym ich od reszty mieszkańców jest religia.

Zamieszkujący w Polsce Tatarzy (około 3000) są zrzeszeni w Muzułmańskim Związku Religijnym Rzeczypospolitej jako muzułmanie – sunnici hanafici. Obecnie funkcjonuje w Polsce 6 gmin muzułmańskich: Warszawa, Białystok, Bohoniki, Kruszyniany, Gdańsk, Gorzów Wielkopolski⁸. Tatarzy dysponują także trzema meczetami. Znajdują się one w Kruszynianach i Bohonikach (są to drewniane obiekty zabytkowe) oraz w Gdańsku (nowoczesny meczet otwarty

ski, *Tatarzy litewscy. Próba monografii...*, art. cyt., s. 84.

⁶ M.M. Dziekan, *Historia i tradycje...*, art. cyt., s. 204; J. Nikolajew, *Praktyki religijne Tatarów polskich na przykładzie obchodzenia święta Kurban Bajram*, „Nurt SVD”, nr 1, 2013, s. 239.

⁷ W. Oleksiak, *Tatarskie szlaki i dróżki*, <http://culture.pl/pl/artukul/tatarskie-szlaki-i-drozki> [dostęp: 11.03.2017]; *Tatarskie cmentarze (miziarzy)*, <http://www.polskianiezwykla.pl/web/place/6054,lebedziew-najstarszy-tatarski-nagrobek-w-polsce.html> [dostęp: 20.03.2017]. Najstarszy nagrobek na cmentarzu w Kruszynianach jest datowany na 1699 rok (według informacji J. Aleksandrowicza).

⁸ M.M. Dziekan, *Historia i tradycje...*, art. cyt., s. 205.

w 1990 roku). Jako członkowie MZR Tatarzy uczestniczą w corocznych Dniach Islamu w Kościele katolickim w Polsce, obchodzonych 26 stycznia, a także działają na rzecz porozumienia religijnego i społecznego⁹.

Jak już wspomniano, w utrzymaniu tożsamości Tatarów ważną rolę spełnia religia. Dlatego należy zwrócić uwagę na świętowanie jako ważny czynnik scalający tę społeczność.

1. Święta doroczne

W islamie nie ma wielu świąt i nie są one tak uroczyste oraz związane z bogatą obrzędowością jak w chrześcijaństwie. Do najważniejszych świąt, obchodzonych przez Tatarów polskich, należą: Święto Zakończenia Postu – *Ramadan Bajram* oraz Święto Ofiar – *Kurban Bajram*¹⁰. Święta, tzw. *bajramy* (tur. *bayram*), są ważne w życiu religijnym Tatarów, bowiem gromadzą (np. w Bohonikach czy Kruszynianach) przyjezdnych gości lub członków rodziny z terytorium Polski, Europy Zachodniej, a nawet z USA, Kanady czy Australii, a także podtrzymują więź duchową i społeczną *muślimów* oraz przyczyniają się do większej integracji społeczności tatarskiej¹¹.

Ramadan Bajram przypada na zakończenie ramadanu. Już na tydzień przed świętem imam odwiedza tatarskie domy, aby pomodlić się o pomyślność dla członków każdej rodziny. Wówczas na stole stawia się wodę, chleb i sól. Po zakończeniu modlitwy imam otrzymuje *zakat al-fitr* – jałmużnę ramadanową.

Tatarzy nie obchodzą hucznie swoich świąt, jednak uroczyscie świętują trzydniowe zakończenie ramadanu. Jest to święto radosne na zakończenie 30-dniowego postu – powstrzymania się od jedzenia i picia, używek, pożycia małżeńskiego od świtu do zachodu słońca. W Polsce taki post może trwać nawet do 19 godzin na dobę.

Pierwszego dnia *bajramu* wszyscy udają się na nabożeństwo do meczetu, gdzie modły rozpoczynają się godzinę po wschodzie słońca i trwają do południa. Nabożeństwa w czasie najważniejszych świąt różnią się od piątkowych czy codziennych tym, że nie mają nawoływania – tzw. *azanu* – i *ikamy*, czyli potwierdzenia, że modlitwa może

⁹ J. Nikolajew, *Praktyki religijne Tatarów...*, art. cyt., s. 240.

¹⁰ M.M. Dziekan, *Historia i tradycje...*, art. cyt., s. 209.

¹¹ J. Nikolajew, *Praktyki religijne Tatarów...*, art. cyt., s. 236; *Szlak Tatarski 1. Białostocki Orient*, <http://www.kruszyniany.pl/szlak.html> [dostęp: 20.03.2017]; według informacji J. Aleksandrowicza i Dżennety Bogdanowicz z Kruszynian (rozmowa z dn. 17.03.2017).

się zaczynać¹². Po nabożeństwach, w czasie których recytowane są śpiewnie wersy Koranu, wszyscy udają się na *miziary*, czyli cmentarze, gdzie modlą się za zmarłych i rozdają *sadogę*, najczęściej w postaci słodczy, co jest powszechną tradycją. Po południu zbierają się na wspólny posiłek i spotkania towarzyskie¹³.

Podobnie obchodzone jest (największe dla muzułmanów, w tym także dla Tatarów) święto *Kurban Bajram* (tur.), które trwa cztery dni¹⁴. Przypada ono na zakończenie pielgrzymki do Mekki, 10. dnia miesiąca *zu al-hidżdża*, i upamiętnia ofiarę, jaką miał złożyć Abraham ze swojego syna Izaaka, a zamienioną przez Boga na ofiarę z baranka. Z okazji tego święta do meczetów w Bohonikach i Kruszynianach (dwóch najstarszych) oraz do domu modlitw w Białymstoku przybywają liczne rzesze *muślimów*, polskich muzułmanów tatarskiego pochodzenia. *Kurban Bajran* to jedna z dwóch najważniejszych uroczystości religijnych w roku muzułmańskim oraz czas modlitw i spotkań z bliskimi¹⁵. Zachowanie wiernych ma symbolizować absolutne oddanie Bogu i życie w ciągłej wewnętrznej dyspozycji do złożenia Mu nawet najwyższej ofiary¹⁶.

Pierwszego dnia, zaraz po nabożeństwie, w miejscu ustronnym przy meczecie winna odbyć się ceremonia składania ofiar. Polscy Tatarzy na zwierzęta ofiarne wybierają przede wszystkim trzyletnie byki i barany, ale może też to być ptactwo domowe¹⁷. W praktykowaniu tego święta istotny jest sposób zabijania zwierząt, gdyż czynność ta winna być wykonana szybko i sprawnie, by nie męczyć zwierząt, ale również by doprowadzić do dokładnego wypływu krwi i zachowania reguł *halalu* w przygotowaniu ofiary¹⁸. Obecnie uboju zwierząt dokonuje się w rzeźniach, gdyż władze wprowadziły zakaz uboju rytualnego.

Następnie mięso zostaje podzielone na trzy części: dla rodziny ofiarującej *kurbana*, dla bliskich i znajomych, dla biednych. W czasie dzielenia mięsa zebrani odmawiają *duę* – specjalną modlitwę przeznaczoną na tę okazję. Czytane są także wersety Koranu. *Kurban*

¹² Według informacji J. Aleksandrowicza.

¹³ G. Czerwińska, *O Tatarach polskich*, http://www.tc.ciechanow.pl/aktualnosc-4338-o_tatarach_polskich.html [dostęp: 11.03.2017].

¹⁴ *Szlak Tararski I. Białostocki Orient*, <http://www.kruszyniany.pl/szlak.html> [dostęp: 20.03.2017].

¹⁵ *Na Podlasiu rozpoczęto obchody muzułmańskiego Święta Ofiarowania*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1250140-d> [dostęp: 11.03.2017].

¹⁶ J. Nikołajew, *Praktyki religijne Tatarów...*, art. cyt., s. 235.

¹⁷ Tamże, s. 244-245.

¹⁸ Tamże, s. 245.

Bajram trwa pełne cztery dni, które upływają w miłej i świątecznej atmosferze¹⁹.

Z okazji tego święta dorośli otrzymują podarunki – najczęściej odzież, a dzieci – słodczyce i owoce. Ważnym elementem *Kurban Bajramu* jest także wspólna uczta, podczas której podaje się specjalne dania kulinarne z obowiązkowym ryżem (*pilaw*), jarzynami, sałatą i leguminą jabłkową. Na stołach pojawiają się: *kołduny*, pierogi z mięsem, *kibiny*, *czebureki*, *pierekaczewnik*, *trebuszok*, *bielusz*, słodczyce i inne tatarskie smakołyki. W przygotowaniu świątecznych dań tatarskie gospodynie zwracają uwagę, by do nadzienia używać mięsa pochodzącego z *kurbanowego* uboju²⁰.

Kolejnym świętem obchodzonym przez polskich Tatarów jest *Aszurejny Bajram*, które przypada 10. dnia miesiąca *muharram* (arab. 'aszrua 10. dzień). Święto powstało z woli Proroka, który polecił (nie nakazał), by wyznawcy Allaha świętowali ten dzień podobnie jak żydzi mieszkający wówczas w Mekce. Według innej tradycji *Aszura Bajram* to święto obchodzone na pamiątkę wieści o śmierci dwóch synów Fatimy, córki Mahometa²¹. Usłyszawszy, że polegli oni podczas wyprawy wojennej, Fatima z rozpaczy pomieszała wszystkie potrawy, jakie były przygotowywane na przyjęcie. Dlatego też *Aszura Bajram* Tatarzy traktują jako dzień żałoby i po modłach w meczecie obowiązkowo odwiedzają groby bliskich, a Tatarzki przygotowują w tym dniu kompot mieszany z siedmiu rodzajów owoców, jagód oraz ryżu. Nie może zabraknąć suszonych śliwek i rodzynków. Jednocześnie pamięta się o tym, by ilość rodzajów owoców była zawsze nieparzysta²².

Sabantuj to kolejne święto polskich Tatarów, które według tradycji jest świętem pługa. Jak mówią Tatarzy, jego historia jest tak stara jak tatarski naród²³. Obchody tego święta przez długi czas były wśród polskich Tatarów zapomniane i pierwszy po 100 latach *Sabantuj* odbył się

¹⁹ Na Podlasiu rozpoczęto obchody muzulmańskiego Święta Ofiarowania, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1250140-d> [dostęp: 11.03.2017].

²⁰ Tatarzy obchodzą *Kurban Bajram* czyli Święto Ofiarowania, http://www.radio.bialystok.pl/wia_domosci/index/id/136992 [dostęp: 11.03.2017]; J. Nikolajew, *Praktyki religijne Tatarów...*, art. cyt., s. 248; K. Warmińska, *Tatarzy polscy. Tożsamość religijna i etniczna*, Kraków 1999, s. 123; według informacji Dż. Bogdanowicz.

²¹ J. Bielawski, *Islam, religia państwa i prawa*, Warszawa 1973, s. 76; M.M. Dziekan, *Historia i tradycje...*, art. cyt., s. 249; P. Borawski, *Obrzędy i zwyczaje religijne Tatarów...*, art. cyt., s. 69.

²² Według informacji Zahira Muchli z Białegostoku; M. Kalinowski, *Wierzenia i zwyczaje religijne Tatarów na Białostoczczyźnie*, Pieniężno 1986, maszynopis, s. 37.

²³ T. Czachorowska (tłum.), *Tatarskie święta*, „Przegląd Tatarski”, nr 2, 2009, s. 24; według informacji Bronisława Talkowskiego z Białegostoku.

w Kruszyńnianach w 2007 roku²⁴. Winno być obchodzone na zakończenie wiosennych prac polowych, aczkolwiek w Kruszyńnianach *Sabantuj* odbywa się w sierpniu – ze względu na okres wakacyjny i czas wolny²⁵. Dziś do Kruszyńnian, oprócz gości z Podlasia i innych regionów Polski, przybywają także Tatarzy z Litwy, Białorusi, Rosji, Niemiec i Ukrainy²⁶.

Święto *Sabantuj* nie jest związane z meczetem, aczkolwiek wierni pod przewodnictwem imama biorą udział w modlitwie. *Sabantuj Bajram* charakteryzuje się różnorodnymi formami organizacyjnymi, jest rodzajem festynu, w którym biorą udział miejscowi Tatarzy, a także wszyscy przyjezdni goście, których z roku na rok przybywa coraz więcej²⁷. W tym celu przygotowuje się liczne konkursy, pokazy fechtunku, zapasów tatarskich, strzelania z łuku. Organizowane są szarże konne oraz widowiskowe lekcje historii²⁸. Wielbiciele folkloru tatarskiego mogą zobaczyć tańce i posłuchać pieśni tatarskich w wykonaniu Młodzieżowego Zespołu Pieśni i Tańca „Buńczuk” lub wziąć udział w warsztatach kulinarnych²⁹. Wiele form organizacyjnych święta przygotowuje Gospodarstwo Agroturystyczne „Tatarska Jurta” w Kruszyńnianach pod kierownictwem p. Dżennety Bogdanowicz oraz p. Bronisława Talkowskiego, Przewodniczącego Zarządu Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Kruszyńnianach, pełniącego funkcje administracyjne³⁰.

²⁴ H. Przendziona, *Święto Sabantuj. Impreza ta odbyła się w niedzielę w Kruszyńnianach*, <http://religie.wiara.pl/doc/1171743> [dostęp: 24.03.2017].

²⁵ Według informacji B. Talkowskiego.

²⁶ *Sabantuj 2015 w Kruszyńnianach*, <https://isokolka.eu/krynki/12880-sabantuj-2015-kruszyńniany-pelne-gosci-wideo-foto-d> [dostęp: 24.03.2017].

²⁷ Według informacji B. Talkowskiego.

²⁸ Według informacji Dż. Bogdanowicz z Gospodarstwa Agroturystycznego „Tatarska Jurta” w Kruszyńnianach; A. Kopeć, *Kruszyńniany mają Sabantuj – wielkie tatarskie święto*, http://www.poranny.pl/wiadomo_sci/sokolka/a/kruszyńniany-maja-sabantuj-wielkie-tatarskie-swieto,10478794/ [dostęp: 11.03.2017]; *Sabantuj* często jest organizowane pod jakimś hasłem, np. w 2016 roku było ono następujące: „Tatarzy w Polsce i dla Polski”. W ramach tej uroczystości odbyła się rekonstrukcja słynnej bitwy pod Chocimiem z 1621 roku. Były szarże konne i lekcja historii.

²⁹ *Tatarskie święto Sabantuj w Kruszyńnianach*, <http://bialystok.onet.pl/tatarskie-swieto-sabantuj-w-kruszyńnianach/s4gqx> [dostęp: 11.03.2017].

³⁰ M. Kosz-Koszewska, *Sabantuj. Najpierw azan, potem azu, a na koniec bitwa*, <http://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20510734,sabantuj-najpierw-azan-potem-azu-a-na-koniec-bitwa-zdjecia.html> [dostęp: 24.03.2017]; *Sabantuj 2015 w Kruszyńnianach*, <https://isokolka.eu/krynki/12880-sabantuj-2015-kruszyńniany-pelne-gosci-wideo-foto> [dostęp: 24.03.2017]. Z okazji święta p. Bronisław Talkowski otrzymał Złotą Odznakę za Opiekę nad Zabytkami, przyznaną mu przez Ministra Kultury.

W trakcie tego święta można zapoznać się z tradycją, a także obyczajami tatarskimi. Przyjezdni natomiast mogą poznać zabytkowe meczety oraz *miziary* w Kruszynianach i Bohonikach³¹.

Kolejne święto, czyli tatarski Nowy Rok, obchodzone jest również według kalendarza księżycowego. Muzułmanie liczą czas od *hidżry*, czyli ucieczki Muhammada z Mekki do Medyny, która nastąpiła 16 lipca 622 roku według kalendarza gregoriańskiego. Muzułmański Nowy Rok nie ma stałej daty, gdyż kalendarz księżycowy jest krótszy od kalendarza słonecznego³², rozpoczyna się pierwszego dnia miesiąca *muharram*, a kończy się okresem pielgrzymek do Mekki (dlatego główne święta islamskie ulegają ciągłym przesunięciom względem kalendarza powszechnego)³³.

Tatarzy polscy pierwszy dzień roku rozpoczynają w meczetach oraz domach modlitw, zanosząc modły o pomyślność. Wówczas składają sobie życzenia szczęśliwego Nowego Roku. Przewidywanie dokładnej daty święta u muzułmanów jest skomplikowane, gdyż zależy to od momentu, w którym księżyc jest widoczny na niebie, a decyzję o dniach świątecznych podejmują władze religijne³⁴. Ci jednak, którzy są zasymilowani z polskim społeczeństwem, Nowy Rok obchodzą 1 stycznia, witając go na różnych spotkaniach oraz balach przy muzyce i szampanie³⁵.

Inne święto obchodzone przez polskich Tatarów to *Mewlud Bajram*, czyli uroczysta pamiątka dnia urodzin i śmierci proroka Mahometa. Rano w meczetach wierni biorą udział w modłach, wspominają życie i czyny Proroka, a po południu czas spędzają w gronie rodzinnym³⁶.

W cyklu rocznym Tatarzy polscy obchodzą także niezwiązane z religią święta narodowe, jak Święto Niepodległości (11 listopada) oraz Święto Konstytucji 3 Maja, zbierając się w meczetach na nabożeństwie w intencji ojczyzny. Jako że są to dni wolne od pracy, po zakończonych modłach spotykają się na wspólnych biesiadach w „Jurcie

³¹ Według informacji Dż. Bogdanowicz.

³² *Podlascy Tatarzy witają Nowy Rok*, <http://www.radio.bialystok.pl/wiadomosci/index/id/71608> [dostęp: 24.03.2017].

³³ *Polscy muzułmanie rozpoczynają nowy rok*, <http://wiadomosci.onet.pl/religia/polscy-muzulmanie-rozpoczynaja-nowy-rok/be0d1d> [dostęp: 24.03.2017].

³⁴ H. Przonoziono, *Polscy Tatarzy obchodzą Nowy Rok*, <http://info.wiara.pl/doc/397983.Polscy-Tatarzy-obcho-dza-Nowy-Rok> [dostęp: 27.03.2017].

³⁵ Według informacji Dż. Bogdanowicz oraz J. Aleksandrowicza.

³⁶ M.M. Dziekan, *Historia i tradycje...*, art. cyt., s. 210.

Tatarskiej” w Kruszynianach albo w kręgu rodziny i najbliższych³⁷, co ma charakter integracyjny.

Wszystkich prawowiernych wyznawców islamu obowiązuje odmawianie codziennych modlitw. Niektórzy ograniczają się do modłów w piątek, które odprawiają w meczecie lub domach prywatnych³⁸. Jeśli modły odbywają się w meczecie bądź sali modlitw, wierni po ablucji i zdjęciu obuwia zajmują miejsce w rzędach, przy czym kobiety i mężczyźni modlą się osobno. Mężczyźni mają głowy nakryte czapkami, a kobiety, modlące się w osobnym pomieszczeniu, mają także głowy nakryte, ponadto winny być ubrane czysto i skromnie³⁹.

Każda wspólna modlitwa piątkowa lub codzienna jest poprzedzona *azanem*, czyli wezwaniem, które głośno recytuje muezzin (pomocnik duchowy imama), stojąc przed meczetem lub wewnątrz pomieszczenia, gdzie odbędzie się nabożeństwo. Aby ogłosić, że wierni są gotowi do modlitwy, śpiewnym głosem recytowany jest tzw. *kamiet*, przy czym wierni są zwrócenii w kierunku Mekki. Następnie modlący się czynią *takbir* – unoszą ręce na wysokość uszu i wypowiadają słowa: *Allah akbar*, po czym przyjmują postawę *qijam* – trzymają prawą dłoń na wysokości pasa i mówią: „Chwała Ci, Boże. Niech będzie pochwalone i błogosławione Twoje imię i najwyższy Twój majestat. Nie ma Boga prócz Ciebie”. Następnie imam recytuje surę *Al-Fatiha* i wybrany werset Koranu. Potem wierni odmawiają na przemian modlitwy, wykonują skłony i pokłony, powtarzając po każdej modlitwie: „Allah jest wielki”⁴⁰. W piątkowych modłach liturgia odbywa się w języku arabskim, natomiast *chutbę*, czyli kazanie, imam głosi w języku arabskim i polskim. Można zauważyć, że niektórzy wierni nie umieją się modlić, zwłaszcza ludzie młodzi, co jest spowodowane nieznaną jęz. arabskiego, przez co modlitwy stają się niezrozumiałe⁴¹.

³⁷ Według informacji B. Talkowskiego.

³⁸ Według informacji Sulejmana Safarewicza z Suchowoli.

³⁹ S. Kryczyński, *Tatarzy litewscy. Próba monografii...*, art. cyt., s. 178.

⁴⁰ Na podstawie: M. Taha Żuk (opr.), *Kitab as-Salat*, „Al-Islam”, nr 7-8, 1978; M.Ç. Czachorowski, *Czasopiśmiennictwo tatarskie i muzulmańskie w Polsce w latach 1945-2015*, Wrocław 2015, s. 43-46.

⁴¹ M. Konopacki, *Spoleczność tatarska w Polsce wczoraj i dzisiaj*, „Przegląd Orientalistyczny”, nr 2, 1969, s. 24.

2. Święta i obrzędy rodzinne

Poza oficjalnymi świętami Tatarzy na Białostocczyźnie obchodzą również święta związane z cyklem życia. Podobnie jak oficjalne święta odmierzają rytm życia całej wspólnoty Tatarów, tak świętowanie wydarzeń związanych z ludzkim życiem oraz „obrzędami przejścia” wyznacza rytm życia jednostki lub rodziny. Obrzędowość rodzinna u Tatarów na Białostocczyźnie jest w zasadzie ogólnoisłamska, choć zawiera wiele lokalnych elementów magicznych⁴². Można w niej jednak, pod warstwami wpływów arabskich, odkryć (szczególnie w obrzędach pogrzebowych i ku czci zmarłych) pewne pozostałości prastarej religii Turków – szamanizmu⁴³.

2.1. Ślub, małżeństwo

Po oficjalnym zawarciu związku małżeńskiego w Urzędzie Stanu Cywilnego właściwa ceremonia ślubna *nikah* (arab. *nikah*) odbywa się w domu panny młodej. Małżeństwo w islamie jest umową prawną zawieraną w obliczu Boga. Zgodnie z tradycją młodzi stają na kozuchu lub wołoku. Ten zwyczaj tatarski ma charakter praktyki magicznej, która, podobnie jak przy *azanie*, ma zapewnić młodej parze szczęście i dobrobyt⁴⁴. Narzeczonym towarzyszą świadkowie (tzw. *wiekilowie*) po dwóch z każdej strony, a także zaproszeni goście. Chodzi o to, by jak najwięcej ludzi wiedziało, że młodzi zawierają związek małżeński i nie żyją w cudzołóstwie.

Dawniej przed ceremonią ślubną mała uroczystość odbywała się również w domu pana młodego. Po skromnym poczęstunku imam odczytywał modlitwę, oprowadzał młodego i gości trzy razy dookoła stołu⁴⁵. Po zakończeniu ceremonii w domu pana młodego wszyscy udawali się do domu panny młodej. Obecnie nowożeńcy tatarscy są ubrani podobnie jak nowożeńcy polscy, co jest związane z przejmowaniem wzorów zwyczajowych od ludności miejscowej⁴⁶.

Ceremonia ślubna odbywa się w mieszkaniu panny młodej, chociaż coraz częściej śluby odbywają się w meczecie. W mieszkaniu panny młodej ustawia się stół, a na nim zapalone świece, wodę, chleb

⁴² S. Kryczyński, *Tatarzy litewscy. Próba monografii...*, art. cyt., s. 281.

⁴³ Tamże, s. 241.

⁴⁴ Według informacji J. Aleksandrowicza i B. Talkowskiego.

⁴⁵ L. Bohdanowicz, S. Chazbijewicz, J. Tyszkiewicz, *Tatarzy muzulmanie w Polsce*, Gdańsk 1997, s. 70.

⁴⁶ Według informacji Dż. Gembickiego.

i sól. Za stołem zasiadają imam oraz *wiekilowie*, a z przeciwnej strony na kozuchu baranım staje para młoda. Młodzi najpierw muszą ustalić *mahr* (arab.) – dar ślubny, który wnoszą mężczyźni do małżeństwa. Po przemówieniu skierowanym do nowożeńców imam odmawia modlitwy i nakazuje pannie młodej założyć welon. Następnie odmawia kolejne modlitwy, w czasie których młodzi trzymają się za ręce i w charakterystyczny sposób splecają palce, po czym imam podaje im obrączki. Ceremonia ślubu jest prowadzona w języku arabskim, a składanie przysięgi w języku polskim⁴⁷.

Na zakończenie obrzędu zaślubin następuje składanie życzeń – imam jako pierwszy. Dawniej istniały związane z tym przesady: przed składaniem życzeń pannie młodej należało oderwać kawałek welonu lub przynajmniej go dotknąć, a także nie podawać gołej ręki, lecz owiniętą w chustkę, by nie sprowadzić na nowożeńców ubóstwa⁴⁸.

Po zaślubinach, gdy nowożeńcy przechodzą do domu pana młodego, sąsiedzi przygotowują im symboliczne przeszkody na drodze. Młodzi muszą się „wykupić”, składając niewielką opłatę lub dając jakieś drobiazgi⁴⁹.

2.2. Narodziny

Narodziny dziecka w społeczności muzułmańskiej są wielką radością. Ojciec spieszy do sąsiadek z chlebem i solą oraz prosi o odwiedzinę położnicy. Sąsiadki przychodzą w „odwiedziny”, przynosząc chleb i sól⁵⁰.

Uroczystość nadania niemowlęciu imienia nosi nazwę *azanu* i jest to symboliczne włączenie dziecka do społeczności muzułmańskiej. Nadanie imienia winno dokonać się jak najszybciej po narodzeniu dziecka. W ceremonii, poza rodzicami, bierze udział dwóch świadków (tzw. rodzice *azanowi*) oraz zaproszeni goście⁵¹. Obrzęd *azanu* odbywa się w domu rodziców, zwykle po południu.

Przed dokonaniem *azanu* dziecko należy wykąpać oraz przeprowadzić dodatkowe ablucje zgodne z obowiązującymi zasadami. Następnie ubrane niemowlę układa się na stole, gdzie znajduje

⁴⁷ Według informacji J. Aleksandrowicza.

⁴⁸ Według informacji Ewy Muchli z Białegostoku; M. Kalinowski, *Wierzenia i zwyczaje religijne Tatarów...*, dz. cyt., s. 59-60.

⁴⁹ Tamże, s. 60.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Według informacji Dż. Bogdanowicz.

się Koran, chleb i sól oraz zapalone świece. Dawniej kładziono jeszcze miód i ser⁵². Na terenie Białostoczczyzny rozpowszechniony jest zwyczaj układania dziecka z głową skierowaną ku Mekce, na kożuchu, co ma zapewnić bogactwo oraz powodzenie w życiu⁵³.

Zaproszony z tej okazji imam odczytuje *nijet* (arab. *nija* intencja *azanu*), czyli modlitwę, oraz trzykrotnie wymawia imię dziecka, by pamiętać je do Dnia Sądu. Następnie, trzymając palec wskazujący prawej ręki niemowlęcia, siedmiokrotnie odmawia *shahadę*, czyli muzułmańskie wyznanie wiary, i do prawego ucha dziecka śpiewa wezwanie na modlitwę – *azan*, a do lewego krótką modlitwę *ikamę* (arab). Ważnie jest to, by dziecko usłyszało *azan* i swoje imię, którym kiedyś będzie wezwane przed Boże Oblicze. Całość rytu *azanowego* przebiega w języku arabskim. Ceremonię nadania imienia kończy uroczyste przyjęcie i składanie życzeń oraz gratulacji⁵⁴.

2.3. Śmierć, pogrzeb

Obrzędowość pogrzebowa Tatarów zawiera elementy szamanizmu, czyli starej religii koczowniczych ludów tureckich. Chociaż naleciałości szamańskie są coraz mniej widoczne w obrzędowości pogrzebowej, to jednak znaczenia nabierają elementy wierzeń lokalnych, chrześcijańskich, a czasem pochodzących jeszcze z okresu pogańskiego, przedchrześcijańskiego.

Zgodnie z prawem religijnym Tatar – muzułmanin winien być pochowany w ciągu trzech dni. Po śmierci ciało zmarłego układano na marach zwanych *tabut*. Wcześniej członkowie rodziny lub dalsi krewni, którzy mają dokonać ablucji zmarłego, sami muszą się jej poddać. By nie obciążać rodziny pogrążonej w smutku, najlepiej jest, jeśli czynią to ludzie obcy, zawsze jednak tej samej płci, co zmarły i – co najważniejsze – ciało zmarłego ma być obmyte w całości. Nie może być miejsc niedomytych. Podczas *guślowania*, czyli pełnej ablucji, odmawia się przypisane modlitwy, którym przewodniczy imam zaproszony przez rodzinę zmarłego. On także wydaje dyspozycje, w jaki sposób ma następować przygotowanie zmarłego do pogrzebu⁵⁵.

⁵² S. Kryczyński, *Tatarzy litewscy. Próba monografii...*, art. cyt., s. 241.

⁵³ Według informacji Dż. Bogdanowicz oraz B. Talkowskiego; A. Smajkiewicz, *Zbiór modlitw*, dz. cyt.; M.M. Dziekan, *Historia i tradycje...*, art. cyt., s. 210.

⁵⁴ Według informacji Dż. Bogdanowicz oraz J. Aleksandrowicza.

⁵⁵ Według informacji J. Aleksandrowicza; M. Łyszczarz, *Młode pokolenie polskich Tatarów. Studium przemian generalnych młodzieży w kontekście religijności muzułmańskiej oraz tożsamości etnicznej*, Olsztyn-Białystok 2013, s. 200.

Po dokonaniu ablucji zmarłemu zatyka się watą nos i uszy, po czym ciało zostaje owinięte w trzy całuny nazywane *sawannami*. Kiedyś istniał zwyczaj, że pod *sawany* wkładano zmarłemu teksty z modlitwami – tzw. *datawary*. Ów zwyczaj jednak zanikł, był bowiem sprzeczny z zasadami islamu⁵⁶. Następnie ciało zmarłego kładzie się do trumny, by łatwiej było je przewieźć na cmentarz, i przykrywa się całunem koloru granatowego bądź zielonego, po czym imam recytuje surę koraniczną, zwaną przez Tatarów *jasieniem* i *duę* – modlitwę, która w tym obrzędzie jest nazywana „wynośną”.

Po tych wstępnych czynnościach następuje nocne czuwanie przy zmarłym, w czasie którego wyłącznie mężczyźni, przy świetle świec, odmawiają odpowiednie modlitwy. Odwiedzający zmarłego krewni i znajomi składają przy nim ofiary pieniężne dla opłacenia osób wynajętych do modlitwy⁵⁷.

Najważniejszym momentem przedpogrzebowego przygotowania jest odmawianie *deurów*, czyli modlitw za opuszczone przez zmarłego modlitwy oraz nieprzestrzegane posty ramadanowe. Po skończeniu modlitw uczestnicy obrzędu częstowani są napojem zwanym *syłą*, czyli wodą z miodem, a modły kończy wspólne obmycie rąk⁵⁸.

W trakcie eksportacji zmarłego na cmentarz funkcjonują pewne przesady. Członkowie orszaku pogrzebowego nie mogą przebiegać drogi ani patrzeć w okna. Z kolei imam, który prowadzi kondukt, nie może spoglądać za siebie. Złamanie tych nakazów mogłoby wywołać wzrost umieralności we wspólnocie. Kobiety pozostające w domu nie mogą podczas pogrzebu wyglądać przez okna, aby nie sprowadzić śmierci na członków rodziny⁵⁹.

Według tradycji tatarskiej groby na cmentarzu są kopane w kierunku zachodnio-wschodnim. Dawnej kopano je z boczną niszą na tyle wysoką, aby zmarły mógł usiąść, gdy przybędą do niego aniołowie ciemności Nakir i Munkar w celu osądu nad dobrem i złem, jakie zmarły uczynił w czasie ziemskiego życia.

Po dotarciu na cmentarz mężczyźni ustawiają się w trzech rzędach nad grobem i – zwróceniu w kierunku południowym – pod przewodnictwem imama odśpiewują wersety Koranu. Następnie przed

⁵⁶ S. Kryczyński, *Tatarzy litewscy. Próba monografii...*, art. cyt., s. 245; P. Borawski, *Folklor ludności tatarskiej*, „Przegląd Orientalistyczny”, nr 2, 1981, s. 119.

⁵⁷ Według informacji E. Muchli.

⁵⁸ P. Borawski, *Folklor ludności...*, art. cyt., s.113; tenże, *Obrzędy i zwyczaje religijne Tatarów...*, art. cyt., s. 71.

⁵⁹ Według informacji S. Safarewicza; P. Borawski, *Obrzędy i zwyczaje religijne Tatarów...*, art. cyt., s. 70-71.

samym złożeniem zmarłego do grobu odmawiają modlitwę zwaną *dżanaza*, po czym czterech Tatarów na wąskich ręcznikach opuszcza ciało zawinięte w całuny do ziemnego grobu. Po obłożeniu ciała deskami czterej mężczyźni, trzymając nad dołem rozpostarty całun, odmawiają modlitwę *tabarek-al-azi*. Nieboszczyk powinien być ułożony głową ku zachodowi, a nogami na wschód i według tatarskiej tradycji z twarzą skierowaną ku Mekce, czyli na południe⁶⁰.

Po polaniu grobu wodą imam prosi zebranych, by oddalili się na 40 kroków od mogiły. Sam pozostaje na miejscu, odczytuje modlitwę *tałkyn*, a następnie udziela zmarłemu rad oraz wskazówek na życie wieczne⁶¹. Wokół usypanej mogiły okłada się kilka rzędów kamieni, jeden na drugim, przy czym liczba kamieni w każdym rzędzie powinna być nieparzysta. Na grobie umieszcza się też dwa kamienie naprzeciw siebie – jeden (większy) u wezłowia, na którego grzbiecie wypisane są: imię i nazwisko oraz data śmierci, a drugi (mniejszy) w nogach. Stare groby w Kruszynianach czy Bohonikach, jak i w innych miejscach (w Warszawie, Studziance i Lebiedziewie), miały prosty kształt, podobny do bliskowschodnich⁶². Współczesne grobowce prawie niczym nie różnią się od chrześcijańskich. Na tablicach wypisane są: imię i nazwisko zmarłego, data śmierci oraz symbole religijne – półksiężyc i gwiazda⁶³.

Po zakończeniu wszystkich obrzędów rodzina zmarłego rozda je uczestnikom pogrzebu *sadogę*. Czasem ten zwyczaj przybiera formę stypy przy grobie zmarłego. Zwyczaj żałoby przewiduje odmawianie *jasieni* albo *kuranów* przez 40 dni. Natomiast w 40. dzień rodzina zaprasza do domu imama i odmawiane są odpowiednie wersety Koranu jako prośba do Boga o odpuszczenie grzechów. Na zakończenie okresu żałoby rodzina organizuje stypę, w czasie której podawane są tradycyjne potrawy, *halwa* oraz *sadoga* w formie słodkich bułeczek.

Wśród Tatarów istniał także zwyczaj (tzw. przykład) pozostawiania pożywienia na grobach zmarłych najczęściej w porze modlitw zaduszkowych. Ten zwyczaj był zapewne reliktem tureckich zwyczajów szamańskich znanych jako karmienie dusz. Zresztą podobny

⁶⁰ Tamże, s. 71; *Pożegnanie zmarłego*, <http://tataria.eu/index.php/tradycje/podmenu-tradycje-rodzinne/16-gul-pochowanie-zmarego> [dostęp: 20.03.2017].

⁶¹ P. Borawski, *Folklor ludności...*, art. cyt., s. 118.

⁶² *Tatarskie cmentarze (mizary)*, <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/6054,lebiedziew-najstarszy-tatarski-nagrobek-w-polsce.html> [dostęp: 20.03.2017].

⁶³ Według informacji Dż. Gembickiego; obserwacja własna na cmentarzu w Kruszynianach dn. 17.03.2017; P. Borawski, *Obrzędy i zwyczaje religijne Tatarów...*, art. cyt., s. 72.

zwyczaj istniał także na Litwie i Białorusi jako *dziady*. Obecnie Tatarzy dość często odwiedzają cmentarze w czasie różnych świąt. Także w czasie chrześcijańskiej uroczystości Wszystkich Świętych i Dnia Zadusznego przychodzą na cmentarze, by się pomodlić. Nie zapalają światła na grobach, lecz składają kwiaty⁶⁴.

Zakończenie

Świętowanie i obrzędowość tatarska w procesie asymilacji zaczerpnęły niektóre elementy z chrześcijańskiej religijności ludowej. Przejawem uszanowania tradycji niemuzułmańskiej przez Tatarów polskich jest wspólne świętowanie. W rodzinach mieszanych Tatarzy – muzułmanie oraz katolicy lub prawosławni święta spędzają razem. Jak mówią respondenci, Tatarzy ubierają choinki w czasie Bożego Narodzenia, przygotowują prezenty, wspólnie spędzają wieczór wigilijny, łamią się opłatkiem i składają sobie życzenia⁶⁵. Na Wielkanoc malują jajka, święcą pokarmy, a w poranek wielkanocny spotykają się na śniadaniu przy świątecznym stole. Tatarzy czas świąteczny spędzają w rodzinach lub w szerszym gronie, np. na wspólnej biesiadzie w „Tatarskiej Jurcie”. Podobnie witanie (chrześcijańskiego) Nowego Roku organizują Tatarzy i ludzie miejscowi, gromadząc się na wspólnych balach sylwestrowych. Uczestnicy bawią się przy tatarskiej muzyce, wspólnie tańczą, racząc się specjałami kuchni tatarskiej. W czasie wesela przygotowują „bramy”, by podczas przejazdu młodej pary do domu otrzymać podarunki. Także w czasie świąt tatarskich bliscy i sąsiedzi niemuzułmanie biorą udział w obrzędach, np. *Kurban Bajramie*, pogrzebie czy weselu⁶⁶.

Tatarzy przejęli także wiele przesądów od miejscowej ludności – nie pracowali na polach w pierwszą środę po Wielkanocy oraz po Zielonych Świątach, aby ustrzec przed gradem swoje zasiewy. Nie dawali też krowom jeść w dzień św. Jana, by nie straciły mleka. Podobnie *Kurban Bajran* był przykładem dla niemuzułmanów, by zabić barana „na sposób tatarski” – jako ofiarę w przypadku trwającej suszy. Bardzo często korzystano także z pomocy tatarskich zaklinalczy i znachorów (*fałdziejów*), a wiara w skuteczność ich zabiegów mogła wynikać z przekonania, że mają oni kontakty z siłami wyższymi⁶⁷.

⁶⁴ Według informacji Dż. Gembickiego z Kruszynian; obserwacja własna na cmentarzu w Kruszynianach.

⁶⁵ Według informacji Dż. Bogdanowicz i Dż. Gembickiego.

⁶⁶ J. Nikolajew, *Praktyki religijne Tatarów...*, art. cyt., s. 248.

⁶⁷ Według informacji B. Talkowskiego.

Jak widać, w sferze obrzędowości Tatarzy przejęli wiele elementów miejscowej kultury, aczkolwiek tradycje tatarskie w mniejszym stopniu oddziaływały na kulturę „przyjmującą”. Życie religijne jest nadal istotnym czynnikiem łączącym Tatarów polskich, którzy biorą także udział w modlitwach ekumenicznych o pokój i sprawiedliwość w świecie⁶⁸. Mimo dążenia starszego pokolenia do zachowania odrębności etnicznej, młode pokolenie szybko asymiluje się do kultury lokalnej. Zwłaszcza wśród Tatarów z byłego Związku Radzieckiego, osiedlonych w różnych regionach Polski, wielu zatraciło już swoją tożsamość i ciągłość kulturową.

Zachowując ducha patriotyzmu, Tatarzy są świadomi faktu, że asymilacja niesie niebezpieczeństwo utraty tożsamości kulturowej. I chociaż dzisiaj nie znają języka tatarskiego i posługują się językiem polskim, z wielką pieczołowitością dbają o swoje tradycje⁶⁹. Utrzymaniu tożsamości narodowej ma służyć także powstające Centrum Edukacji i Kultury Muzułmańskiej Tatarów Polskich w Kruszynianach. Będzie ono promować zabytki i kulturę tatarską, wspierać imprezy kulturalne społeczności tatarskiej, a także przyczyniać się do poznawania dziedzictwa kulturowego Tatarów. Wraz z Muzułmańską Gminą Wyznaniową w Kruszynianach centrum będzie prowadzić warsztaty na poziomie akademickim oraz międzykulturowe konferencje dla studentów uczelni wyższych, co zapewne przyczyni się do utrzymania tożsamości etnicznej oraz kulturowej polskich Tatarów.

~•~

JÓZEF WĘCŁAWIK SVD

Świętowanie u Tatarów polskich na Białostocczyźnie

Streszczenie

Świętowanie u Tatarów polskich mieszkających na Białostocczyźnie spełnia ważną funkcję religijną, ale także integracyjną. Żyjący od ponad 600 lat na terenie Polski północno-wschodniej Tatarzy zachowali swoją odrębność religijną i świadomość etyczną, aczkolwiek poddawani są procesowi asymilacji oraz przejmowania wzorców kulturowych od ludności miejscowej. Tatarzy mają mocną

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ M.M. Dziekan, *Historia i tradycje...*, art. cyt., s. 220-223; według informacji B. Talkowskiego. W utrzymywaniu tożsamości religijnej i kulturowej służą różne wydawnictwa, jak np.: „Rocznik Tatarów Polskich”, „Przegląd Tatarski”, „Życie Tatarskie”, publikacje książkowe, a także tatarskie strony internetowe.

świadomość obywatelską, uważając Polskę za swą ojczyznę, co wyrażają także w świętowaniu uroczystości państwowych. Święta doroczne oraz rodzinne spędzają w rodzinach, a także w kręgach osób bliskich, sąsiadów, znajomych. Z uszanowaniem odnoszą się do świąt chrześcijańskich, zwłaszcza w rodzinach mieszanych. Ważnym środowiskiem integracyjnym w Kruszynianach jest niewątpliwie otwarte środowisko „Jurty Tatarskiej”. Stanowi ono miejsce spotkań i umacniania tożsamości tatarskiej. W najbliższej perspektywie czasowej istotne stanie się także Centrum Edukacji i Kultury Muzułmańskiej Tatarów Polskich.

Słowa kluczowe: asymilacja kulturowo-religijna, Centrum Edukacji i Kultury Muzułmańskiej Tatarów Polskich, „Jurta Tatarska”, Kruszyniany, święta religijne, święta rodzinne, Tatarzy polscy.

JÓZEF WĘCLAWIK SVD

Feasts among Polish Tatars in Białystok region

Abstract

Feasts play important role in the lives of Polish Tatars in Białystok region in north-eastern Poland. They help uphold their religion and integrate with wider society. Tatars have been present there for more than 600 years. They preserve their religion and culture, even amidst the process of assimilation by the local culture. They have a very strong civic identity, call Poland their homeland and observe national feasts. They spend annual and family feasts with their families, friends and neighbours. They respect Christian holy days - especially in mixed marriages. “Jurta Tatarska” in Kruszyniany serves as an important centre for the integration and consolidation of the Tatar identity. Another important centre is going to be Centrum Edukacji i Kultury Muzułmańskiej Tatarów Polskich (Polish Tatars’ Centre for the Education and Muslim Culture).

Keywords: Polish Tatars, religious feasts, family feasts, cultural and religious assimilation, Kruszyniany, Jurta Tatarska, Centrum Edukacji i Kultury Muzułmańskiej Tatarów Polskich.